

КРИТЕРІЇ І ПОКАЗНИКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Тетяна Пятничук, старший науковий співробітник лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, кандидат педагогічних наук

Визначено та обґрунтовано критерії і показники педагогічної діагностики професійної компетентності та їх роль у визначенні результатів діяльності майстрів виробничого навчання.

Ключові слова: педагогічна діагностика, професійно-практична підготовка, критерії: організаційний, професійно-процесуальний, методичний, професійного розвитку, супровідний.

CRITERIA AND INDICATORS OF PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF MASTERS OF PRODUCTION TRAINING

Tetiana Pyatnichuk

Abstract. The article identifies the criteria and indicators of pedagogical diagnostics of professional competence and their role in determining the results of activity of production training masters.

Keywords: pedagogical diagnostics, professional and practical training, criteria: organizational, professional-processual, methodical, professional development, supervisory.

Постановка проблеми. У контексті теми формування професійної компетентності майстрів виробничого навчання важливим є розроблення критеріально-діагностичного апарату для оцінювання рівня її сформованості.

Зазначимо, що у наукових публікаціях не висвітлено суті критеріїв і показників педагогічної діагностики професійної компетентності майстрів виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Під критеріями і показниками якості навчальної діяльності розуміють сукупність ознак, на основі яких складається оцінка умов, процесу й результату навчальної діяльності, що відповідає поставленій меті [2, с. 434]. Поняття «критерій» визначається як «ознака, на основі якої здійснюється оцінка будь-чого; мірило» [1, с. 245]. Отже, критерій – об'єктивна матеріалізована ознака, за допомогою якої оцінюється ступінь досягнення певної мети, кількісна міра певного явища. Критерії відображають

компоненти досліджуваного явища, процесу, властивості особистості тощо, і як загальна характеристика педагогічного явища чи об'єкта можуть мати кілька показників.

Педагогічна діагностика розвитку професійної компетентності майстрів виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти здійснюється за допомогою критеріїв і показників, які визначають зміст і перебіг педагогічної діяльності та безпосередньо встановлюють її результативність. На цій основі уможлиблюється об'єктивне визначення рівнів професійної компетентності.

Професійний стандарт з професії «Майстер виробничого навчання» включає такі складові (трудові функції) професійної компетентності: планування та організація освітнього процесу, ведення обліку виконання освітньої програми; здійснення освітнього процесу; здійснення методичної роботи; професійний розвиток; супровід планування кар'єри здобувачів освіти та зв'язок з ринком праці. На цій основі визначимо такі критерії: організаційний, професійно-процесуальний, методичний, критерій професійного розвитку, супровідний та схарактеризуємо їх детальніше.

Організаційний критерій. Оцінюванню підлягають здатності майстра виробничого навчання: планувати професійно-практичну підготовку на навчальний рік, місяць, розробляти плани уроків, тематичні плани тощо; складати конспекти, тези, розгорнуті плани; володіти змістом освітніх програм, посібників і підручників; вести обліково-звітну документацію; взаємодіяти з педагогічними працівниками та соціальними партнерами щодо планування та організації освітнього процесу; проводити психолого-педагогічного діагностування та проектування на цій основі індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти; реалізовувати здоров'язбережувальний підхід до організації освітнього процесу.

Професійно-процесуальний критерій. Показник наявності професійних навичок й умінь (робоча кваліфікація) відображає: наявність професійних навичок й умінь (не нижче 4-5-го робочого розряду з професії),

професійного досвіду з виконання комплексу робіт по професії; дотримання технологічних вимог; професійну поведінку в типових і нетипових виробничих ситуаціях, професійне мислення, активність і самостійність у виконанні роботи. Ураховуючи, що цей показник безпосередньо впливає на результативність професійно-практичної підготовки учнів, оцінюється: їх успішність з виробничого навчання та практики; рівень отриманих робочих розрядів; рівень знань і вмінь під час підсумкової, або державної кваліфікаційної атестації; результативність під час конкурсів професійної майстерності; задоволеність учнів професійно-практичною підготовкою та її результатами, їх ставлення до навчання.

Показник *наявність професійних знань* передбачає наявність: загально-професійних знань з основ виробництва за професією, правознавства, комп'ютерних технологій, основ підприємництва, охорони праці; технологічних (професійних) знань з матеріалознавства, усталених та інноваційних технологій виконання робіт, обладнання, організації робочого місця; загальних знань з галузі, проблеми, перспективи.

Показник *знання алгоритмів навчання професії* характеризує знання: технологічної послідовності виконання робіт по професії; матеріального забезпечення професійної підготовки відповідно до кваліфікаційних вимог; показників якості виконаних робіт та їхньої залежності від дотримання технології; навчального, наукового та методичного забезпечення професійної підготовки відповідно до кваліфікаційних вимог. Цей показник відображає уміння майстра виробничого навчання здійснювати навчальний процес професійно-практичної підготовки по етапах: формування первинних умінь учнів (1-2-й розряд), складних умінь (3-5-й розряд), виконання комплексних, підсумкових робіт, кваліфікаційних пробних робіт, проведення поетапної та підсумкової атестацій.

Показник *уміння оцінювати, виявляти та виправляти помилки учнів* оцінює знання вимог СП(ПТ)О до рівня знань і умінь з кожної кваліфікації по

професії та з метою виявлення фактичного рівня умінь учнів здійснювати такі види контролю: поточний, тематичний, проміжний, вихідний.

Показник *володіння дидактичними схемами професійного навчання (прийомами навчання)* відображає вміння майстра виробничого навчання використовувати у професійно-практичній підготовці різні види, типи уроків у залежності від етапів формування професійної компетентності учнів: формування первинних або складних умінь; вдосконалення вмінь та формування навичок під час виконання комплексних робіт; комплексного застосування знань, умінь, навичок.

Показник *комунікативні вміння по встановленню ділових і дружніх зв'язків між суб'єктами освітнього процесу* проявляється у напрямках: культури говоріння та культури слухання (як здатність до передачі інформації, переконання, ведення діалогу з особистісним впливом, привітність, дружнє ставлення, неагресивність); етики та етикету (систему взаємозалежних, взаємозумовлених моральних стосунків); культури невербального спілкування (використання невербальної поведінки і невербальних комунікацій, організація взаємодії, формування образу, думки про партнера, здійснення впливу на іншу людину) [6].

Складовими *комунікативних вмінь* майстра виробничого навчання визначимо такі: здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з учнями, співробітниками, розуміти й бути зрозумілим для партнерів у процесі спілкування; наявність знань, умінь, навичок та готовності забезпечувати ефективне спілкування; орієнтованість у різноманітних життєвих ситуаціях спілкування; спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших; адекватна самооцінка та орієнтація; внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної міжособистісної взаємодії.

Показник *педагогічний артистизм (усвідомлене виконання різних ролей в різних ситуаціях навчального процесу для переконання у власній ідеї чи думці)* передбачає вміння педагога: створити власний стиль діяльності, свій неповторний імідж; здатність до самоконтролю, саморегуляції, установлення

контакту з будь-якою аудиторією; розуміти психіку дітей, їх почуття та співчувати їм, а також ставити себе на місце молодшої людини та зрозуміти її реакцію, поведінку; здатність перетворюватися і виконувати різні ролі; бути режисером, вдало використовувати театральне мистецтво; відвертість і безпосередність, вміння говорити і діяти прямо, ділитися тим, що є усередині; здатність зараження своїми переживаннями, сумнівами, радістю інших людей.

За визначенням І. А. Зязюна, «здатність і вміння володіти власними почуттями, використовуючи їх з допомогою техніки і технології фахового вибору для спілкування з людьми, для розвитку і удосконалення їх людяності – чи не найперший показник майстерності актора і педагога» [3, с. 100].

Методичний критерій. Показник розроблення навчально-методичних матеріалів з професійно-практичної підготовки передбачає роботу майстра виробничого навчання у напрямках: методичні розробки: щодо змісту освіти (зошити для лабораторно-практичних робіт, практикуми, збірники інструкційно-технологічних карт, конспекти лекцій, глосарії, навчальні посібники, практикуми, робочі зошити); розробки методики викладання (описи досвіду, технології, методики викладання предмета, навчальної теми тощо); підручники та інша навчальна література; публікації матеріалів у фахових виданнях, засобах масової інформації, інформаційно-методичному збірнику НМЦ ПТО; керівництво методичною комісією; робота у складі експертних, творчих груп, атестаційних та ліцензійних комісіях тощо.

Показник використання цифрових та інноваційних педагогічних технологій оцінює основні напрями упровадження інформаційно-комунікативних технологій: використання «хмарних» технологій: Web-додатків; електронних журналів і щоденників; онлайн-сервісів для навчального процесу, спілкування, тестування; системи дистанційного навчання, конструктор для розроблення інтерактивних завдань LearningApps; сервіси для створення та розміщення презентацій: Empress, Google Docs, Prezi, ZohoShow, SlideShare, VCASMO, Knoodle; використання комп'ютерного тестування для якісного моніторингу знань учнів за програмою «Майстер-

Тест» (master-test); створення електронних підручників; формування творчого підходу, креативності тощо [5].

Критерій професійного розвитку. Показник виконання програми професійного самовдосконалення, самоаналіз та коригування власної професійної діяльності передбачає аналіз роботи майстра виробничого навчання за певний період у напрямках: підвищення професійної кваліфікації, вивчення та опанування новими виробничими технологіями; ознайомлення з фаховою, методичною літературою; упровадження педагогічного досвіду у практику власної роботи; робота у творчих групах, проєктах, програмах тощо; робота над реалізацією науково-методичної проблеми закладу освіти; робота над реалізацією особистої методичної проблеми в рамках науково-методичної проблеми закладу освіти; узагальнення власного педагогічного досвіду; результативність методичної роботи.

Показник *проведення відкритих уроків, майстер-класів, тренінгів* оцінює: якість планування заходу; актуальність та інноваційність тематики; використання сучасних педагогічних технологій та інтерактивних методів навчання; ступінь залучення учнів до організації та проведення заходу, прийоми їхньої активізації; результативність для учнів та колег тощо.

Показник *активна позиція в професійному саморозвитку, особистісній самореалізації* полягає в усвідомленні себе суб'єктом професійної діяльності та в суб'єктному ставленні до себе, усвідомленні важливості власних дій, особистісних і професійних якостей, внутрішнє усвідомлення власної діяльності та свого професійного майбутнього, передбачає самопізнання, об'єктивне оцінювання власних сил і можливостей, об'єктивне і критичне ставлення до себе та результатів власної діяльності.

Супровідний критерій. Показник *консультування з питань планування та побудови кар'єри* визначає здатність майстра виробничого навчання надавати допомогу учням: у плануванні кар'єри, формуванні навичок прийняття рішень щодо професійного та кар'єрного розвитку; мотивації

навчання, складанні довгострокових й короткострокових планів розвитку своєї кар'єри й співвідносити їх із об'єктивною реальністю.

Показник забезпечення підтримки технічної, творчої та підприємницької активності учнів передбачає вміння: організувати роботу гуртка предметного, технічної, художньої творчості; забезпечити виконання учнями творчих робіт з професії, випускної творчої роботи, рефератів, навчально-дослідницьких проєктів; фото-, відеоматеріалів та презентацій власної технічної та творчої діяльності, публікації матеріалів у ЗМІ.

Розвиток підприємницької активності учнів має на меті: формування в учнів системи знань щодо сутності підприємництва, господарювання виробничо-комерційних структур; сприяння розумінню положень, принципів і функцій підприємництва в Україні; розвиток здібностей і формування навичок для здійснення підприємницької та інноваційної діяльності.

Показник відстеження динаміки професійного становлення здобувачів освіти відображає здатність надавати випускникам допомогу стосовно входження до світу праці, сприяння працевлаштуванню: допомога при підготовці резюме та проходженні співбесіди з роботодавцями, формування навичок пошуку роботи тощо; формування умінь приймати рішення щодо власної кар'єри; у самооцінці й самоаналізі, розумінні учнем самого себе, своїх слабких і сильних сторін, своєї мотивації, психологічних характеристик, інтересів і здатностей тощо [4].

Показник взаємодія з представниками державної служби зайнятості, соціальними партнерами з питань виробничої практики, працевлаштування визначає вміння укладати угоди про надання робочих місць для проходження учнями виробничого навчання і практики, здійснювати контроль за: виконанням учнями робіт безпосередньо на робочих місцях підприємств; забезпеченням соціальної, психологічної і професійної адаптації в трудових колективах; створенням необхідних і безпечних умов праці відповідно до змісту освітніх програм, законодавства про працю; створенням умов для продуктивного завантаження учнів на кожному робочому місці тощо.

Показник *проведення профорієнтаційної роботи* оцінює проведення заходів з професійної орієнтації та використання її елементів: професійної інформації, професійної консультації, професійного добору, професійного відбору та професійної адаптації.

Якісна перевірка показників проводиться за допомогою діагностичного інструментарію – методів анкетування, опитування, спостереження за діяльністю майстрів виробничого навчання, бесіди, діагностування, експертної оцінки.

Метод *спостережень* (прямий і вибірковий) використовується для відстеження поетапного розвитку усіх складових професійної компетентності майстра виробничого навчання.

Кількісний і якісний *аналіз* зібраної інформації передбачає фіксацію безпосередніх та опосередкованих результатів роботи. Об'єктивність аналізу забезпечується завдяки заздалегідь розробленій програмі, яка передбачає визначення мети; розроблення переліку питань, співставлення нормативної та розробленої майстром виробничого навчання документації та результатів роботи тощо.

Контрольні заходи уможливають визначення якості проведення професійно-практичної підготовки, знань алгоритмів навчання професії, умінь оцінювати, виявляти та виправляти помилки учнів та передбачають у разі необхідності можливість впливу, коригування.

Експертний метод застосовується для визначення професійної компетентності майстра виробничого навчання у ході проведення відкритих уроків, майстер-класів, предметних тижнів тощо.

Найвагомішими показниками сформованості професійної компетентності майстрів виробничого навчання експерти визначили «наявність професійних навичок й умінь (робоча кваліфікація), професійного досвіду з виконання комплексу робіт по професії» – коефіцієнт 0,95, «знання алгоритмів навчання професії» – 0,9, «розроблення навчально-методичних матеріалів з професійно-практичної підготовки» – 0,85, «володіння

дидактичними схемами професійного навчання (прийомами навчання)» – 0,8 та «використання цифрових та інноваційних педагогічних технологій» – 0,8.

Висновки. Обґрунтовані у статті критерії вимірювання рівня професійної компетентності майстрів виробничого навчання – організаційний, професійно-процесуальний, методичний, критерій професійного розвитку, супровідний – та їх показники уможливають визначення реальних результатів і характеру діяльності педагогів, об'єктивне оцінювання рівнів професійної компетентності та їхнього розвитку упродовж усього періоду роботи.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / Семен Гончаренко. вид. 2, доп. й випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
2. Енциклопедія освіти / голов. ред. академік В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1037 с.
3. Зязюн І. А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: навч. посібник. К., 1997. 302 с.
4. Планування й розвиток професійної кар'єри учнівської молоді у системі професійно-технічної освіти: навч. посібн. / [С. В. Алексеєва, Л. М. Єршова, Д.О. Закатнов, та ін.]; Житомир: «Полісся», 2018. 186 с.
5. Пятничук Т. В. Інноваційне освітнє середовище закладу професійної освіти як умова формування професійної компетентності майбутніх робітників. Науковий вісник ІІТТ НАПН України. Професійна педагогіка. № 1 (18). 2019. С. 131-136.
6. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування : навч. посібник : 3-є вид., перероб. і доп. / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. К. : Вікар, 2003. 223 с.